

SPRAVODAJ

Slovenského banského archívu*

1-2/2023

POŽIAR V SBA A JEHO NÁSLEDKY

Rok 2023 sa zapíše do dejín nášho archívu ako jeden z najturbulentnejších, a to hlavne kvôli udalostiam z 18. marca. Počas veľkého požiaru, ktorý zachvátil centrum mesta Banská Štiavnica a vypukol v priamom susedstve našej hlavnej budovy na Radničnom námestí 16, hrozilo bezprecedentné zničenie najvzácnejších archívnych dokumentov, ako aj celého objektu bývalého rektorátu Vysokiej školy baníckej a lesníckej – Fritzovho domu. Iba vďaka rýchlemu a príkladne zvládnutému zásahu pracovníkov SBA a dobrej koordinácii so zasahujúcimi zložkami Hasičského a záchranného zboru a tiež dobrovoľnými hasičmi z Banskej Štiavnice a z okolitých obcí sa podarilo zabrániť vážnejšiemu poškodeniu budovy archívu a zničeniu unikátnych archívnych dokumentov zapísaných od roku 2007 do prestížneho zoznamu UNESCO „Pamäť sveta“.

* Ministerstvo vnútra SR, Slovenský národný archív, špecializované pracovisko Slovenský banský archív v Banskej Štiavnici

Požiar 18. marca 2023 v Banskej Štiavnici a jeho dôsledky pre SBA

Pokojnú sobotnú dopoludnie, 18. marca, sa v priebehu niekoľkých desiatok minút zmenilo na jednu z najväčších drám v modernej histórii mesta Banská Štiavnica. Pred pol desiatou ráno pozorovali viacerí okoloidúci a obyvatelia centra mesta hustý dym valiaci sa zo strechy Pischlovho domu. Dym bol pomerne rýchlo viditeľný na celom priľahlom Radničnom a Svätotrojičnom námestí. Z perspektívy Slovenského banského archívu bola táto skutočnosť vysoko riziková, pretože horiaci objekt priamo susedí s našou hlavnou budovou na Radničnom námestí 16. Požiar v Pischlovom dome, v ktorom sídli prevádzka Banky lásky, zrejme vypukol ešte vo večerných alebo v skorých ranných hodinách. Po deviatej hodine sa oheň rozhorel natoľko, že začal postupne pohlcovať podkrovné priestory budovy. Požiar bol krátko na to pozorovateľmi z ulice nahlásený záchranným zložkám, ktoré na miesto požiaru prišli do pätnástich až dvadsiatich minút. Sprvoti sa zdalo, že požiarom bude postihnutý len samotný meštiansky dom. Avšak táto domnienka mnohých prítomných sa ukázala ako mylná, o čom svedčí aj celková bilancia napáchaných škôd.

V to dopoludnie, zhodou okolností, priviedli vedúceho archívu Petra Konečného krátko po vypuknutí požiaru pracovné povinnosti pred budovu archívu. Uvedomujúc si hroziace nebezpečenstvo promptne zareagoval a upovedomil zasahujúcich požiarnikov o veľkom riziku šírenia ohňa z Banky lásky do podkrovných priestorov banského archívu, keďže ich oddeľuje len jedna jediná stena hrubá niekoľko centimetrov. Súčasne im poskytol prístup k hydrantom budovy archívu, vďaka čomu sa darilo čiastočne krotiť aj požiar na susediacom objekte. Zalarmoval tiež zamestnancov archívu, keďže sa ukazovalo, že bude potrebné evakuovať archívne dokumenty zo severného krídla budovy ohrozeného požiarom a hasiacou vodou. Taktiež priebežne informoval svojich nadriadených o hroziacich rizikách a priebehu krízovej situácie.

Medzitým prišli na pracovisko aj ďalší zamestnanci archívu, ktorí začali spolu s vedúcim preventívne presúvať tie najdôležitejšie archívne dokumenty do menej ohrozenej časti budovy. V bezprostrednom ohrození sa ocitol aj najcennejší materiál, ktorý SBA spravuje, a to archívny fond Hlavný komorskogrófsky úrad v Banskej Štiavnici z rokov 1524 – 1919. Jeho banské mapy a plány sú od roku 2007 zapísané do prestížneho globálneho registra UNESCO – Pamäť sveta.

Situácia na začiatku požiaru, 18. marca 2023, okolo 10. hodiny.

Požiar sa ani po hodine od príchodu hasičov nedarilo dostať pod kontrolu. Naopak, oheň sa ďalej šírila aj na okolité budovy, čomu dopomáhal vietor. Situácia na mieste bola zložitá a napätie bolo cítiť aj medzi pracovníkmi archívu, ktorí mohli z okien svojho pracoviska sledovať rýchly postup živlu na ďalšie objekty v susednej budove. Na mieste boli preto obavy, či podobný osud nepostihne aj hlavné sídlo SBA. V tom čase bolo totiž už v niektorých skladových priestoroch tesne susediacich s Pischlovym domom (napr. mapovňa) a v podkroví cítiť prenikajúci dym.

Napokon krátko pred pol dvanástou začal horieť aj drevený krov banského archívu. Prenikajúce plamene z vedľajšieho objektu sa však vďaka účinnému a predovšetkým rýchlemu približne hodinu trvajúcemu zákroku zo strany zasahujúcich hasičov podarilo zastaviť, a tak samotný živel nenapáchal devastujúce škody, ako to bolo v prípade iných budov. Vďaka prítomnosti vedúceho archívu, ktorý upozornil hasičov na začiatku vzniknutej mimoriadnej situácie na rizikové miesta,

bola povala archívu sledovaná a pripravená hasiaca technika umožnila rýchly zásah v kľúčovom momente rozšírenia ohňa do krovu našej budovy.

Napriek úspešnému zásahu hasičov utrpela budova Slovenského banského archívu viaceré škody, pod ktoré sa podpísal nielen oheň, ale aj hasiaca voda použitá na jeho zastavenie. Tá najprv pretiekla z povaly na druhé poschodie, kde vytopila náročnú kanceláriu, a následne prenikla aj do depotov, ktoré sa nachádzajú na prvom poschodí. Zasiahnutých bolo niekoľko archívnych škatúl s archívnymi dokumentmi.

Ešte v čase pretrvávajúceho zásahu v podkroví budovy sa na sociálnych sieťach, cez ktoré mnoho ľudí sledovalo túto mimoriadne nešťastnú udalosť, objavila výzva pomôcť s evakuáciou archívu. Skutočne totiž akútne hrozilo zničenie historicky významných písomností nevyčísliteľnej hodnoty. Vďaka výzve sa v nasledujúcich desiatkach minút dostavila do archívu asi päťdesiatka dobrovoľníkov z radov Banskostavničanov aj turistov. Takáto početná výpomoc výrazne pomohla urýchliť evakuáciu stoviek škatúl a ďalších dokumentov

vzácneho archívneho dedičstva z bezprostredného nebezpečenstva do relatívneho bezpečia opačného krídla budovy. Archívne dokumenty, ktoré kvôli šíriacemu sa zadymeniu už museli zostať na svojom mieste, sa podarilo ochrániť pred vodou promptne zabezpečenými nepremokavými plachtami. Zakrátko na to bola vyhlásená evakuácia budovy kvôli hroziacemu riziku výbuchu unikajúceho plynu v susediacom objekte.

Súhrou priaznivých okolností, ale hlavne vďaka kvalitnej preventívnej príprave budovy v podobe nedávnych revízií hydrantov, hasiacich prístrojov a nového elektronického požiarného systému

Kancelária na druhom poschodí budovy archívu vytopená hasiacou vodou.

s nehorľavými káblami, vďaka ochote dobrovoľníkov a výbornej reakcii hasičov, boli pred devastáciou požiarom uchránené banské historické svedectvá celej strednej Európy. Aj touto cestou sa chceme ešte raz srdečne poďakovať všetkým, ktorí priložili ruku k záchrane archívneho dedičstva nevyčísliteľnej hodnoty: pani Kataríne Voškovej, pánovi Milošovi Zábudlému, Martinovi Macharíkovi, Ľudovítovi Kaníkovi, Okresnému úradu v Banskej Štiavnici, ako aj všetkým známym i neznámym dobrovoľníkom, zasahujúcim silovým zločkám a tiež reštaurácii Monarchia za poskytnutie občerstvenia počas tohto dlhého a náročného dňa.

Milan Palou a Peter Konečný

Domáca a medzinárodná pomoc a solidarita v krízových časoch

Prvá pomoc, ktorú dostal náš archív hneď po uhasení požiaru a zabezpečení budovy, prišla od kolegov zo Slovenského národného archívu a z banskoštiavnickej Spojenej školy Samuela Mikovíniho. Pani Ing. Alena Maková s kolegynami prišli na požiadanie vedúceho už po pár dňoch zhodnotiť stav zamokrenia priestorov archívu a zavlhnutia archívnych dokumentov, ktoré zasiahla hasiaca voda. Pre prevenciu rozšírenia plesní do papiera sa po ich inštruktáži pustila s pomocou ďalších kolegov naša reštaurátorka Lucia Hlaváčová do kontroly stavu dokumentov z fondu Hlavný komorskogrófsky úrad a do ich následného vysušovania. Pomocnú ruku nám pritom podala aj ŠUP Mikovíniho v Banskej Štiavnici a hlavne jej vyučujúci v odbore reštaurovanie papiera a knižnej väzby Mgr. Radovan Blaho. V priestoroch školy, kde disponujú aj malými sterilizačnými zariadeniami, sme spolu s ním vyriešili tie najakútnejšie problémy. Na základe inštruktáže kolegyň zo SNA sme tiež pristúpili k výmene zavlhnutých archívnych škatúl.

Vďaka tomuto pomerne rýchlemu a efektívnemu zásahu sme včas podchytili možné riziká pre naše dokumenty. Napriek tomu, že tie najhoršie prípady zavlhnutia sa podarilo vyriešiť pomerne rýchlo, komplexné zhodnotenie presunutých archívnych dokumentov, ich roztriedenie a návrat na pôvodné miesto bude trvať ešte niekoľko mesiacov. Navyše, aktuálne prebieha aj rekonštrukcia priestorov zasiahnutých požiarom a hasiacou vodou.

V júni tohto roka náš archív navštívila aj pani Claire Leger, ktorá je súčasťou medzinárodného monitorovacieho tímu organizácie Blue Shield (Modrý štít), a prišla sa na vlastné oči presvedčiť o dôsledkoch požiaru a o schopnosti zasiahnutých inštitúcií vyrovnáť sa s poškodeniami kultúrnych artefaktov, ktoré spravujú. V Slovenskom banskom archíve strávila celé dopoludnie

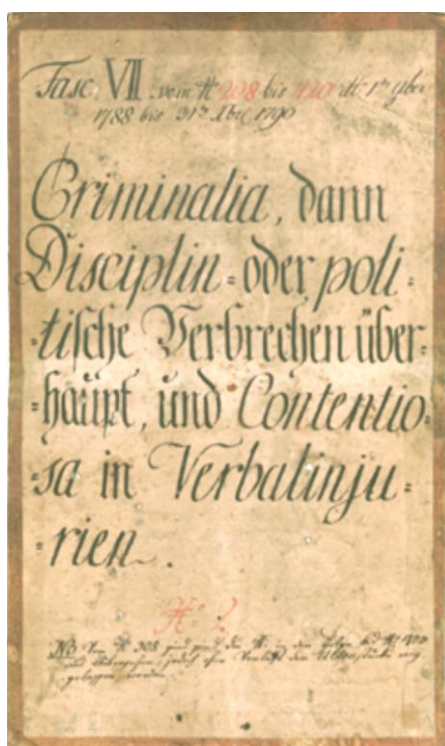

Triedenie dokumentov, ktoré zasiahla hasiaca voda.

a s veľkým obdivom hodnotila profesionalitu a efektívnosť záchrany nášho archívu. Vedúci archívu následne od nej dostal pozvanie referovať o praktických skúsenostiach z priebehu zásahu na pripravovanom medzinárodnom workshope Modrého štítu v Paríži.

Ďalšou významnou formou podpory, za ktorú sme veľmi vďační, je dar poskytnutý prostredníctvom OZ Althandel. Britskí kolegovia a priatelia sa rozhodli pomôcť nám s dovybavením našej novej reštaurátorskej dielne. V sume takmer 1000 eur sme dostali spotrebný reštaurátorský materiál aj ďalšie pomôcky, a hlavne špičkové veľkoformátové osvetlenie nad hlavný pracovný stôl. Vďaka nemu bude mať naša reštaurátorka oveľa lepšie podmienky na opravu a záchranu ohrozených archívnych dokumentov, aj tých ktoré boli zasiahnuté hasiacou vodou. Veľká vďaka preto patrí Julii Elton z Newcomen Society, Stevovi Grudgingsovi z International Early Engines Conference, prezidentovi British Association for Industrial Archaeology Davidovi Perrettovi a Branislavovi Merešovi z OZ Althandel.

Milan Palou a Peter Konečný

Fascikel VII., ktorý sa nachádza vo fonde Dištriktuálny bankský súd v Banskej Štiavnici, obsahuje kriminálne a disciplinárne priestupky, spory pre osobné urážky a iné.

Delikty baníkov v pôsobnosti Dištriktuálneho bankského súdu v Banskej Štiavnici v 18. storočí

Štiavnické bankské obyvateľstvo podliehalo právomoci Bankského súdu (1497 – 1788) a neskôr Dištriktuálneho bankského súdu v Banskej Štiavnici (1788 – 1854). Hlavnou úlohou týchto inštitúcií bolo vydávať oprávnenia na bankú ťažbu, riešenie výrobnoprevádzkových problémov a iných záležitostí, týkajúcich sa bankského podnikania. Dištriktuálny bankský súd mal tiež vyšetrovať a trestať protiprávne konanie bankského obyvateľstva. Riešiť najmä jeho drobnú kriminalitu a pri spáchaní závažných zločinov bol delikvent odovzdaný mestskému súdu, ktorý mal hrdelné právo, právo meča (ius gladii).

Baníci mali vlastnú samosprávu na čele s krámskym richtárom, ktorý bol poverený užšou súdnou právomocou a vybavovaním správnej agendy. V praxi riešil najmä sociálne záležitosti baníkov, rozsudzoval menšie spory, udržiaval poriadok medzi bankským robotníctvom, dbal na správne delenie pozostalostí a staral sa o ochranu sirôt a vdov. Podliehal Banskému súdu, neskôr

Dištriktuálnemu banskému súdu v Banskej Štiavnici. Krámskym richtár riešil menšie previnenia a priestupky baníkov. Baníci si spomedzi seba vybrali troch kandidátov na túto funkciu, následne jedného z nich vymenoval banský súd. Krámsky richtár spisoval aj sťažnosti a ponosy banských obyvateľov, bývajúcich v jeho obvode a posielal ich na prerokovanie banskému súdu. V archívnych dokumentoch je zaznamenaný list z 30. júla 1789 od krámskeho richtára zo Štefultova, v ktorom opísal zlé zaobchádzanie Jozefa Čamera s vlastnou matkou : „Žaloba na Josefa Čamera, jako mne jeho matka kelko razou nanho chodila žalovaty. Ako ona sa mne prišla hnedky včas rano žalovaty, že to nesluši nikomu povedati, ako on jej odpovedi davau. K čertu ju odavau a išou k nej do komory, ponevač ona ešte v posteli ležala. Potom ale uchytiu krhlu z vodou a obliat ju, to jest svoju matku na posteli. Tak ona prišla ke mne, v tuo isto rano mokra zo žalobou, že jej tak zle navraveu, aj že ju aj z vodou obliat. Tak som ja to uš museu slavnym panom ohlasiti, lebo to uš kelko razou ona se mne naňho ponosovala, nech ona sama jeho matka povie, ako on pred Janovou Suroviho ženou poviedau, ket sa ho opytala: „Jozef, načuo tu sekeru brusiš?“ A on jej odpovedau: „Ja mojej materi vlasy pristupim a tou sekerou jej hlavu odrubam.“ Aj doma nesmela spavat, spavala u susedou čuo sa bala, že jej v noci vol'ačo urobi, to teš predou mnou tak hovorila.“ Dištriktuálny súd vyniesol už o 5 dní nad Jozefom Čamerom rozsudok, v ktorom nariadil potrestanie vinníka 24 palicami a prikázal mu, aby upravil svoje správanie k matke, na čo mal dohliadnuť miestny krámsky richtár.

Medzi časté delikty miestneho obyvateľstva, zaznamenané v dokumentoch Dištriktuálneho banského súdu v Banskej Štiavnici, patrili krádeže, bohorúhačstvo, násilné činy, priestupky spáchané v opitosti a nemravný život.

Krádeže

Najčastejšie delikty proti majetku boli predovšetkým krádeže na pracoviskách, v obchodoch, ale aj v domácnostiach. Pri vlámaní do obydli kradli zlodeji okrem peňazí aj rôzne pracovné náradie, kuchynský riad, oblečenie, obuv, jednoducho všetko, čo malo nejakú hodnotu a bolo možné rýchlo speňažiť.

Na Dištriktuálny banský súd zaslal 28. marca 1789 richtár zo Siglisbergu (dnes časť obce Štiavnické Bane) sťažnosť na Annu Timeškovú, v ktorej bolo uvedené: „K čomu sa priznala Anna Timeška, ktere veci komu odniesla: Panu Kallakouskemu – 3 rašne, 3 sekery, 1 železnu veľku panvu odniesla. U pana Kunstmeistra predala 3 sekery a starej Firakovej vzala panvu, ktorú predala u Piarskeho kovača. Čo pokapalo ľuďom a predmenovana sa k nim nepriznáva: Maria Kostvova sa ponosovala, že jej 3 rifa platna skapali, kteryho platna bou rif za 20 grajciarov a 1 košel'a. Mariši Weisovej skapala jedna hodvabna šatka, 1 odolok a 6 rifou platna.“ Vypočúvanie obžalovanej Timeškovej prebehlo pred súdom o 6 dní neskôr. Ten rozhodol, že 24-ročná vinníčka bola po vypočutí síce prepustená, pretože síce nemala pri sebe malé dieťa, ale jej prsia boli už napuchnuté (zrejme kojila), no bolo nariadené

potrestať ju desiatimi ranami korbáčom, „k jej zaslúženému trestu a pre výstrahu ostatným“ a peniaze za ukradnuté veci mala vrátiť poškodeným.

Nactiutŕhanie

Medzi banským obyvateľstvom dochádzalo často k vzájomným slovným, ale aj fyzickým potýčkam, pri ktorých sa urážali hrubými nadávkami. V súdnych spisoch z januára 1790 je opísaný prípad nactiutŕhania, ktorého sa dopustila Anna Fabianová, ktorá pred kostolom škaredo nadávala Selemone Vilmonovej, čo počuli ľudia, vychádzajúci z kostola. Tento prípad poslal na dištriktuálny súd dňa 3. januára 1790 štvrtinový majster Ignác Cvik Hornej Rovni: „Mala kauza pred Dištriktualsky Berggericht, skrz Anny Fabianky, že na poctivem mene ublížila. Anna Fabianka dne 27 decembra 1789, kdiš mnoho ludi išlo s kostola bes všej viny na Vindšachte nadavala do kurvou Selemone Vilmonke a vzala ju v podezreni, že sa z očima u kostele zhovorili z jej zatkom Jozefom Sorekom a to nebila pravda. Ponevač jej nebolo dosti na tom, čo jej na ceste nadala, ale ešte išla jej manžela napravať, aby zle s ňou nažival, že ona je kurva. A tak tež žada jej manžel aby s ňou satisfakciu učinili. Tak im davam na vedomost, že je Anna Fabianka mrcha žena, ponevač aj z jej dvoma mužmi zle nakladala a vždy im do poctivosti siahala.“ V súdnom spise sa ďalej uvádza, že Selemona Vilmonová sa nenechala len tak urážať a udrela krčahom po ruke Fabianovú, čím jej spôsobila ranu na ruke, ktorú jej doktor ošetril dvomi náplastami, za ktoré požadoval 12 grajciarov. Selemona Vilmonová bola v tejto veci uznaná vinnou a bolo jej nariadené zaplatiť Anne Fabianovej liečebné náklady 30 grajciarov spolu s 30 grajciarmi bolestného. Zároveň si obidve pohašterené strany navzájom odpustili a sľúbili, že budú viesť mierumilovný život.

Delikty spáchané pod vplyvom alkoholu

Už v Maximiliánovom banskom poriadku sa konštatuje, že užívanie alkoholu a ostatné neresti sa mali náležite potrestať, a to najmä udelením trestov, peňažnými pokutami alebo prepustením previnilcov z práce. 3. mája 1790 bola zaevidovaná na dištriktuálnom banskom súde sťažnosť Paula Zavalského a jeho sestry Eleonóry, že v sobotu večer si ich nevlastný otec Ambros Grešovský požičal peniaze z bratskej pokladnice a neprestal piť až do nedele, pokiaľ tieto peniaze neminul. V stave opitosti hodil lampu do hlavy svojej ženy Verony, matky sťažovateľa, čím jej spôsobil hlbokú ranu, takže musel byť privolaný lekár. Obžalovaný tento skutok nepopiera, obhajuje sa však opilstvom, ktoré bolo príčinou opakovaných excesov a násilných činov. Nevlastnému synovi Paulovi Zavalskému a jeho matke, sa viackrát vyhrážal smrťou. Rozsudok bol vynesený 29. mája 1790 a nariaďovalo sa v ňom, že obžalovaný má byť potrestaný 24-hodinovým zatknutím s ostrým

napomenutím, „aby sa v budúcnosti choval k manželke slušne, aby spolu žili pokojne ako ostatné kresťanské manželské páry.“

Cudzoložstvo

V súdnych spisoch Dištriktuálneho banského súdu aj Hlavného komorskogrófskeho úradu v Banskej Štiavnici sú zaznamenané viaceré mravnostné poklesky obyvateľstva. Napríklad 12. septembra 1789 prišlo zo súdu oznámenie na Hlavný komorskogrófsky úrad v Banskej Štiavnici o „styku tunajšieho komorského drába Šalgaja s manželkou Jozefa Weissa, ktorý obvinil vyššie menovaného Šalgaja a svoju ženu z vykonaného smilstva a zároveň prosebne žiada súd o zákonnú satisfakciu.“ Po vykonanom výsluchu oboch strán boli objasnené okolnosti tohto deliktu. V spise sa uvádza, „že obidve strany majú na vykonanom čine rovnaký podiel, pretože manželka žalobcu do istej miery dávala svojimi lichôtkami Šalgajovi podnet na tento skutok. Avšak žalobca Weiss už svojej manželke odpustil, lebo opakovane skrúšene a kajúcne priznala svoju chybu. Preto súd žiada o zadostučinenie iba voči jej hanobiteľovi.“ Rozsudok vynesený 15. septembra 1789 znel: „Vo veci komorského drába Jozefa Šalgaja sa nariaďuje dôrazne vykonať súdom vymeraný trest 24 palíc a zároveň vinníkovi oznámi, že ak by sa to opakovalo, bude navždy prepustený zo služby.“

Bohorúhačstvo

Bohorúhačstvo (blasphemia) patrilo medzi delikty proti náboženstvu. Premetom jeho stíhania sa stávali výroky ľudí, ktorí sa rúhali proti Bohu, Panne Márii a iným svätým. Bohorúhačské reči trestal dištriktuálny banský súd veľmi prísne. Doplatil na to hodrušský baník Andrej Hatkaj, keď o jeho rečiach proti Bohu podal oznámenie na súd hodrušský krámrichter. V miestnej krčme, v deň výplaty, približne o 6. hodine večer, sa Hatkaj v opitosti odvážil povedať: „Ja sem se nazdal, že Boh Všemohuci je spravodlivy, ale cigañ je a nie spravodlivy. Sto strel teš jeho Materi a jebem jeho dušu.“ V marci 1790 bol za toto konanie odsúdený na niekoľko mesačné väzenie a po jeho prepustení sa mal pravidelne zúčastňovať nedeľných omší a prosiť Boha o odpustenie.

Zachované súdne písomnosti predstavujú nielen cenný prameň poznania priestupkov, či prehreškov baníkov, ale dotvárajú obraz o ich rodinných, majetkových pomeroch, zariadení domácnosti a každodennom živote.

Elena Hegyi

Aktuality z činnosti Slovenského banského archívu

- Priebeh a následky požiaru v Banskej Štiavnici dokumentovali viaceré médiá. Jedným z prvých bol televízny dokument „Pozor, horí Štiavnica!“, ktorý odvysielala RTVS 1. apríla 2023 vo večerných hodinách. Bol v ňom zachytený aj príbeh požiaru v Slovenskom banskom archíve.
- 6. apríla sa v Banskej Štiavnici uskutočnilo výjazdové zasadanie Vlády SR, ktorého jediným rokovacím bodom bolo riešenie následkov ničivého požiaru mesta spred troch týždňov. Vláda na účely potrebných opráv budov štátnych inštitúcií Slovenského banského múzea, Slovenského banského archívu a mestskej budovy Základnej umeleckej školy vyčlenila prostriedky vo výške takmer 7 miliónov eur. Následne po rokovaní vlády navštívil naše priestory aj minister vnútra Roman Mikulec, ktorý sa oboznámil s aktuálnym stavom archívu a poďakoval sa jeho zamestnancom za aktívne nasadenie pri záchranných prácach počas ničivého požiaru.
- V apríli a máji prebiehalo v pivničných priestoroch SBA nakrúcanie scén do celovečerného filmu Rudolfa Biermanna *Vojna policajtov* podľa predlohy – známeho románu Arpáda Soltésza *Hnev*. Filmová premiéra je naplánovaná na január 2024 v Košiciach.
- 13. mája 2023 bola otvorená nová inštalácia našej výstavy o Isaacovi Potterovi a jeho „ohňovom stroji“ v Pohronskom múzeu v Novej Bani. Výstava, ktorú sme pôvodne pripravili k 300. výročiu stroja na pôde Slovenského banského múzea v spolupráci z OZ Althandel, trvala do začiatku októbra a tešila sa vysokej návštevnosti a záujmu nielen domáceho publika.
- Banskú Štiavnicu navštívila 7. júna aj prezidentka SR Zuzana Čaputová. Počas svojej pracovnej návštevy sa zaujímala predovšetkým o dôsledky požiaru a dostupnosť financovania na obnovu zasiahnutých objektov. Pracovného rokovania na mestskom úrade sa zúčastnil aj vedúci archívu Peter Konečný. Pani prezidentka si následne na vlastné oči prezrela rozsah škôd a v priestoroch Galérie Jozefa Kollára osobne poďakovala pracovníkom inštitúcií a dobrovoľníkom, ktorí pomáhali zachraňovať zbierkové predmety v Slovenskom banskom múzeu a archívne dokumenty v Slovenskom banskom archíve.

- V druhej polovici júna 2023 absolvoval vedúci archívu týždňovú medzinárodnú mobilitu v spolupracujúcom archíve ČVUT v Prahe. Okrem porady k rozbiehajúcemu sa projektu *Technická inteligencia v českých zemích a v Československu 1707–1950* si prezrel aj nové priestory archívu na Strahove, kam v priebehu leta začali kolegovia z ČVUT sťahovať svoje archívne fondy. Peter Konečný sa tiež oboznámil s elektronickými systémami správy registratúry a evidencie fondov, ktoré používajú kolegovia v Archíve ČVUT aj v Archíve UK.
- Začiatkom septembra sa v saskom Freibergu uskutočnil 30. jubilejný ročník medzinárodného sympózia *ERBE : Kulturelles Erbe der Geo- und Montanwissenschaften in Bibliotheken, Archiven, Museen und Sammlungen (DEDIČSTVO : Kultúrne dedičstvo geologických a banských vied v knižniciach, archívoch a zbierkach)*. Vedúci SBA na ňom predniesol príspevok o dopadoch požiaru v Banskej Štiavnici na stav budovy archívu a archívne dokumenty.
- Počas slávnostného zasadania mestského zastupiteľstva pri príležitosti Salamandrových dní odovzdal v kostole sv. Kataríny v Banskej Štiavnici štátny tajomník Tomáš Oparty vedúcemu SBA Petrovi Konečnému pamätnú medailu ministra vnútra 1. stupňa. Ocenenie získal za osobitný prínos pri záchrane kultúrneho dedičstva a majetku Slovenskej republiky počas ničivého požiaru v centre Banskej Štiavnice.
- Náš kolega Milan Palou sa 14.9.2023 v Ivanke pri Nitre zúčastnil 3. ročníka behu „Archívna desiatka“, kde v hlavnej mužskej kategórii získal siedme miesto. Podujatie je každoročne organizované súčasťami MV SR – Štátnym archívom v Nitre a Centrom podpory Nitra.

- V závere novembra sa vedúci archívu s kolegom M. Palouom zúčastnili s prednáškou „Praktické skúsenosti a poznatky po požiari v Banskej Štiavnici“ na workshope projektu *SAFECULT - Písomné kultúrne dedičstvo v krízových situáciách*.
- V posledný pracovný deň roku 2023 navštívil Slovenský banský archív v Banskej Štiavnici nový generálny riaditeľ sekcie verejnej správy MV SR JUDr. Martin Vojtašovič, LL.M. Prezrel si obidve budovy archívu a s vedením archívu prerokoval problémy priestorového a personálneho zabezpečenia a fungovania SBA.
- Ku koncu roka 2023 ukončil prácu v našom archíve Mgr. Peter Šulko, ktorý prestúpil do Štátneho archívu v Trnave. Zo Slovenského banského archívu odišla aj Bc. Lucia Hlaváčová a zamestnala sa v Slovenskom banskom múzeu.

- V roku 2023 bola tiež podpísaná zmluva o spolupráci s neziskovou organizáciou BERG SCHOLA zo Štiavnických Baní, ktorá sa venuje uchovávaniu, ochrane a výskumu banskotechnických pamiatok v regióne Banská Štiavnica. Prvým príkladom vzájomnej spolupráce je participácia Slovenského banského archívu na príprave informačnej tabule a návštevníckej lávky s modelom areálu bývalej šachty Karol v Štiavnických Baniach.

Nové prírastky archívnych dokumentov do SBA za rok 2023

Ministerstvo vnútra SR, Slovenský národný archív, špecializované pracovisko Slovenský banský archív (ďalej SBA) na základe § 22 zákona č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov prevzal počas roku 2023 do trvalej úschovy archívne dokumenty v celkovom rozsahu 58,69 bežných metrov.

V tomto roku pribudli do SBA tri nové archívne fondy, čím sa ich celkový počet zvýšil na 370. Prispeli k tomu spoločnosti Slovalco, a. s. a ALAS SLOVAKIA, s. r. o., obidve po schválenom vyradovacom konaní prvýkrát odovzdali svoje archívne dokumenty, a Hornonitrianske bane Prievidza, a. s. (ďalej HBP). Tie v súvislosti s ukončovaním prevádzky a na základe rozhodnutia Odboru archívov a registratúr rušia vlastný podnikový archív, ktorý bude postupne odovzdávaný do SBA. Vzhľadom na prísun zvýšeného množstva nových archívnych materiálov a k naplneniu úložných kapacít archívu, sa podarilo SBA získať nové priestory na Okresnom úrade v Banskej Štiavnici, ktoré bude využívať ako externý depot. Avšak po odovzdaní celého archívu HBP a ďalších očakávaných prírastkov v budúcom roku bude aj tento priestor naplnený. Za aktuálny rok archív neeviduje žiadne úbytky.

Zoznam archívnych fondov, do ktorých boli pridelené archívne dokumenty prebraté do trvalej úschovy za rok 2023:

- ALAS SLOVAKIA, s. r. o.
- Eugen Kladivík (osobný fond)
- Hornonitrianske bane Prievidza, a. s., Baňa Nováky odštepny závod
- Obvodný bankský úrad v Košiciach
- Slovalco, a. s.
- ZSNP, a. s.

Nové prírastky do knižnice Slovenského bankského archívu

V roku 2023 sme do nášho knižničného fondu získali nasledujúce publikácie:

BABIRÁT, Marián – CSIBA, Balázs (ed.). *Diplomatár šľachtického rodu Kondé*. Bratislava, 2019.

CORNELIßEN, Christoph – PEKÁR, Martin – PETRBOK, Václav (ed.). *Mesto a vojna v 20. storočí. Nové pohľady na Nemecko a strednú a východnú Európu*. Košice, 2022.

DRÁBIK, Jakub. *Fašizmus*. Bratislava, 2019.

DUCHOŇOVÁ, Diana – HANULA, Matej (ed.). *Človek raného novoveku*. Bratislava, 2020.

DUCHOŇOVÁ, Diana – HALLON, Ľudovít (ed.). *Od denára k euru*. Bratislava, 2021.

GAJDOŠOVÁ, Martina a kol. *Advokátske komory na Slovensku v rokoch 1875 – 1948*. Bratislava, 2018.

GÁBOR, Ján – VRÁBEL, Ferdinand. *Život národa je večný. Sto rokov od Trianonu 1920 – 2020*. Bratislava, 2020.

Geographia Cassoviensis. XVI. roč., č. 1 / 2022. Košice, 2022.

Geologica Carpatica. 73. roč., č. 1, 2, 3, 4, 5, 6 / 2022. Bratislava, 2022.

HLAVAČKOVÁ, Miriam. *Pútnik. Sonda do života stredovekých pútnikov*. Budmerice, 2022.

KODAJOVÁ, Daniela a kol. *Živena. 150 rokov Spolku slovenských žien*. Bratislava, 2019.

KONEČNÝ, Peter – PALOU, Milan. *Isaac Potter a jeho „ohňový stroj“. 300. výročie prvého atmosférického parného stroja v stredoeurópskom baníctve*. Bratislava, 2022.

KOVÁČOVÁ, Viera a kol. *Slovensko v roku 1945*. Banská Bystrica, 2020.

KUŠNIRÁKOVÁ, Ingrid a kolektív. *„Pre blaho nášho ľudu, všetkých našich kráľovstiev a provincií.“ Reformná politika Márie Terézie a jej pokus o modernizáciu Uhorska*. Bratislava, 2016.

LACKO, Miroslav (ed.). *Montánna história 8 – 9*. Ostrava, 2017.

LACLAVÍKOVÁ, Miriam; ŠVECOVÁ, Adriana (ed.). *Pramene práva na území Slovenska I. Od najstarších čias do roku 1790*. Trnava, 2007.

MATKOVIČ, Lubomír (ed.). *Zo života závodu Rudných baní v Banskej Štiavnici 70. až 90. roky 20. storočia*. Banská Štiavnica, 2023.

Mineralia Slovaca. 2. roč., č. 1, 2 / 2022. Bratislava, 2022.

OLACH, Lubomír. *Tido J. Gašpar – pomýlený bohém*. Bratislava, 2022.

POSCH, Martin a kol. *Rok 1918 a potom... Slovenská spoločnosť na prahu novej éry*. Bratislava, 2021.

Slovenská archivistika. 53. roč., č. 1 / 2023. Bratislava, 2023.

Spravodaj Slovenského banského archívu. č. 1 – 2 / 2022. Banská Štiavnica, 2023.

UŠKERT, Tibor. *Syn dvadsiateho storočia*. Partizánske, 1998.

VELIČKA, Drahomír. *Dejiny osídlenia Kysúc*. Martin, 2017.

VITANOVSKÝ, Michal. *Písmo na mincích a medailách*. Praha, 2020.

VRTEL, Ladislav. *Slovenský znak, jeho pôvod a vývoj do roku 1918*. Bratislava, 2021.

WOŽNIAKOVÁ, Jana; MIKUŠ, Zoltán (ed.). *Slovenské magnezitové závody Jelšava. 100 rokov ťažby a spracovania magnezitu, 1923 – 2023*. Jelšava, 2023.

Zborník Slovenského banského múzea. XXVII. roč., č. 1 / 2023. Banská Štiavnica, 2023.

Výzva na darovanie dokumentov a pozostalostí

V posledných rokoch boli nášmu archívu darované a zverené do úschovy viaceré písomné dokumenty a banské mapy z obdobia 19. a 20. storočia, za čo aj touto cestou srdečne ďakujeme. Zároveň by sme chceli poprosiť verejnosť so záujmom o dejiny baníctva, hutníctva a geológie, aby sa podieľala na uchovávaní historického dedičstva odovzdaním vzácných dokumentov do nášho archívu. Podľa zákona č. 395/2002 Z. z. a jeho nasledovných novelizácií spravujeme archívne dedičstvo baníctva, hutníctva, geológie a iných súvisiacich odvetví. V rámci neho uchovávame a sprístupňujeme aj osobné fondy významných osobností pôsobiacich v týchto odvetviach.

Pokiaľ ste vlastníkom alebo uchovávate takéto dokumenty, obráťte sa, prosím, na nás. Radi si dohodneme aj osobné stretnutie. Odborné uchovávanie, spracovanie a následné sprístupnenie štátnym archívom garantuje, že novšia i staršia história baníctva, hutníctva a geológie na Slovensku bude môcť byť patrične skúmaná a popísaná a že tieto dokumenty budú dlhodobo slúžiť aj nasledujúcim generáciám ako prameň poznávania našej histórie.

Peter Konečný

© *Ministerstvo vnútra SR, Slovenský národný archív, špecializované pracovisko Slovenský banský archív v Banskej Štiavnici*

Kontakt: Radničné nám. 16, 969 01 Banská Štiavnica // +421 45 6700214 // snaba.sba@minv.sk

Zodpovedný redaktor: Mgr. Peter Konečný, PhD.

Jazyková redakcia: Mgr. art. Michala Oravcová